

BEANTWOORDING VRAGEN BURGERPLATFORM MINDER BEESTEN

Inhoud

Inleiding	2
Hoe kijkt de provincie Noord-Brabant aan tegen mest en mestbewerking?	3
Effecten op de omgeving.....	3
Effecten op de omvang van de Brabantse veehouderij	3
Vragen en antwoorden.....	5
Inleiding van het Burgerplatform op de vragen	5
Beantwoording.....	5
Bijlage Overzichten ontwikkeling dieraantallen Brabantbreed / drie gebieden.	17
Brabant	18
Deurne / Asten / Someren	19
Grave/ Mill en St.Hubert / Cuijk / Sint Anthonis / Boxmeer	20
Reusel-De Mierden / Hilvarenbeek / Oirschot / Bladel / Eersel	22

Inleiding

Op 10 juli 2015 heeft het Burgerplatform Minder Beesten een groot aantal vragen aangeboden aan Gedeputeerde Spierings. Deze heeft toegezegd de vragen van een antwoord te voorzien, voorliggende notitie geeft deze weer.

Achter de antwoorden zit een algemene denklijn van de provincie. Deze denklijn staat voorafgaand aan de eigenlijke antwoorden verwoord, zodat duidelijk is vanuit welk perspectief beantwoording heeft plaatsgevonden.

Naar aanleiding van de vragen heeft er op 11 september een gesprek plaatsgevonden tussen vertegenwoordigers van het Burgerplatform en Gedeputeerde Spierings. Hierbij heeft Gedeputeerde Spierings voorgesteld om samen met alle relevante partijen te komen tot een nieuw mestbeleid dat voor alle partijen acceptabel en werkbaar is. De provincie voert momenteel een eerste verkenning uit.

Het Burgerplatform heeft op 30 november 2015 een bijeenkomst belegd waarin onderhavige beantwoording van de vragen met Gedeputeerde Spierings wordt besproken. In dat gesprek komt ook de wijze aan de orde waarop het nieuwe mestbeleid vorm gaat krijgen.

Hoe kijkt de provincie Noord-Brabant aan tegen mest en mestbewerking?

Er is veel discussie over mest, de hoeveelheid en de bewerking ervan. Hebben we in Brabant niet te veel dieren en dus te veel mest en heeft de bewerking van die mest niet te veel nadelige effecten? Deze discussie gaat eigenlijk over de omvang en vorm van de veehouderij in Brabant, maar spitst zich toe op de mest. Mest is eigenlijk een waardevol tussenproduct in de voedselvoorziening: het is nodig om de bodemvruchtbaarheid op peil te houden zodat er gewassen kunnen worden geteeld. Het gaat er dus om dat mest op de juiste manier geproduceerd en toegepast wordt en er niet te veel van is. Mestbewerking is een tussenstap tussen productie en toepassing. Door mestbewerking verandert de substantie en/of samenstelling van de mest waardoor hij beter toepasbaar wordt.

De discussie rond mestbewerking en mestverwerking (zie kader voor de begrippen) kent in wezen twee issues:

1. De (mogelijke) effecten van een mestbewerkingsinstallatie op de (directe) omgeving.
2. Het effect van mestbewerking op de omvang van de veehouderij in (delen van) Brabant.

Effecten op de omgeving

Net als ieder ander bedrijf mag een mestbewerkingsinstallatie geen nadelige effecten hebben op zijn omgeving, voor de mensen die daar wonen en voor de kwaliteit van natuur en landschap. De installatie moet dus voldoen aan de regels die er zijn om dat te voorkomen. Als het niet mogelijk is om aan die regels te voldoen op een bepaalde locatie, is die dus niet geschikt voor de beoogde installatie.

Afhankelijk van het type installatie is de gemeente of de provincie de instantie die dit beoordeelt. De Omgevingsdienst is daarbij meestal de uitvoerende instantie.

De discussie gaat vaak over de vraag of de gestelde regels toereikend zijn: sturen ze voldoende op het voorkomen van negatieve effecten, bijvoorbeeld op de volksgezondheid. Om die reden gaan we zeer zorgvuldig om met de beoordeling van de aanvragen. Overigens zijn er in Brabant tal van mestbewerkingsinstallaties, grote en kleine, die zonder enig probleem met de omgeving draaien.

Effecten op de omvang van de Brabantse veehouderij

De Brabantse veehouderij moet goed passen in zijn sociale en fysieke omgeving. Welke omvang daarbij hoort is geen vooropgezet gegeven maar een resultante van veel factoren. Eén daarvan is de mate waarin de in Brabant geproduceerde mest verantwoord kan worden toegepast in Brabant en daarbuiten. Mest be- en verwerking beïnvloeden dit als volgt:

- Bewerking verbetert de toepasbaarheid van mest, waardoor de plaatsingsruimte¹ beter wordt benut, met name in de plantaardige teelten. Streven is dit zodanig te ontwikkelen dat het bijdraagt aan de bodemkwaliteit (toevoegen organische stof) en leidt tot vermindering van de uit- en afspoeling naar grond- en oppervlaktewater en vermindering van het kunstmestgebruik.
- Mestbewerking verbetert de transporteerbaarheid en daarmee wordt het makkelijker mest over grote afstanden te vervoeren en dus buiten Brabant toe te passen.

Terminologie

mest**be**werking is het toepassen van technieken die de samenstelling of hoedanigheid van dierlijke mest wijzigen.

Mest**ver**werking is het bewerken van mest ten behoeve van het exportwaardig maken daarvan.

Mestbewerking omvat dus alle vormen, mestverwerking is gekoppeld aan de landelijke wetgeving en omvat alleen die technieken die leiden tot een exportwaardig product zoals hygiëniseren en water er uit halen.

De veelbesproken (co)vergisting van mest is mest**be**werking omdat er in dit proces alleen de energie uit de mest wordt gehaald.

¹ De hoeveelheid mest die verantwoord kan worden aangewend op land- en tuinbouwgrond

- Mestverwerking gaat een stap verder: mest wordt dusdanig bewerkt dat het geëxporteerd kan worden (bijvoorbeeld in de vorm van korrels) of anderszins (via verbranding, mestkorrels voor tuinen, etc.) uit de Nederlandse landbouw verdwijnt.

Veehouders die meer mest produceren dan ze op hun bedrijf kunnen toepassen moeten minstens de helft daarvan verwerken, een wettelijke plicht. De provincie heeft tot taak hiervoor beleidsmatig de ruimte te creëren. Daarom hebben Provinciale Staten besloten te sturen op de verwerkingscapaciteit, zodanig dat deze voldoende is voor de Brabantse overschotten. Meer vinden Provinciale Staten niet wenselijk omdat dat een prikkel kan zijn voor het verder concentreren van de veehouderij in Brabant. Dat is niet wenselijk gezien de huidige impact van de sector als totaal.

Hiernaast stuurt de landelijke overheid de omvang van de veehouderijsector. Dit gebeurt via varkens- en pluimveerechten en binnenkort de AmvB melkvee. Voor varkens en pluimvee is Nederland opgedeeld in drie compartimenten, rechten kunnen alleen binnen die compartimenten verhandeld worden. Brabant ligt in twee compartimenten: Midden- en oost-Brabant liggen samen met Noord- en Midden-Limburg in 'concentratiegebied Zuid'. De rest van de provincie valt in 'Overig Nederland'. Binnen die compartimenten kan dus wel concentratie optreden. De provincie Noord-Brabant vindt het van belang dat het mogelijk blijft om te sturen en vraagt de landelijke overheid dit dan ook in stand te houden of als dat niet kan, de provincie die bevoegdheid te geven.

Via het ruimtelijk en milieubeleid stuurt de provincie Noord-Brabant op het bereiken van een zorgvuldige veehouderij die past binnen haar sociale en fysieke omgeving. Dit heeft ook effect op de omvang van de veehouderijsector. De belangrijkste elementen hiervan zijn:

- veehouderijbedrijven kunnen niet uitbreiden in circa één derde van het Brabantse buitengebied, rond de kwetsbare functies wonen en natuur, tenzij ze grondgebonden zijn.
- In het overige deel van Brabants buitengebied kunnen veehouderijbedrijven alleen uitbreiden als dit past binnen de voorwaarden uit de Verordening ruimte (o.a. cumulatieve geur- en fijn stofnorm, landschappelijke inpassing, voeren dialoog, voldoende score BZV, max 1,5 ha bouwblok).
- De Verordening ruimte kent nog één type veehouderij. Dit betekent dat ook melkveebedrijven onder het boven beschreven regime vallen waar dat eerst niet zo was.
- De Programmatische Aanpak Stikstof en de verordening Stikstof stellen strenge eisen aan veehouderijbedrijven die willen uitbreiden.

Vragen en antwoorden

Inleiding van het Burgerplatform op de vragen

Brabant heeft een mestoverschot van circa 60%. In sommige regio's ligt het overschot zelfs boven de 70%. Voor deze mest is geen plaats in Brabant. Volgens LTO Nederland en brancheorganisatie Cumela verdwijnt 30 tot 40% van de mest die in Brabant wordt geproduceerd in het illegale circuit. Nederland heeft ook nationaal een mestoverschot en de afzet naar het buitenland stagneert omdat de bemestingsnormen ook daar worden aangescherpt. Mestoverschot is een probleem in grote delen van West-Europa en vooral in Brabant, de meest veedichte regio van Europa. Het overschot ontstaat door het importeren van enorme hoeveelheden voer van elders op de wereld. Dit mestoverschot trachten op te lossen door middel van mestverwerking heeft niets te maken met sluiten van kringlopen. Mestverwerking lost het probleem van het mestoverschot niet op. Integendeel. Als je een probleem wilt oplossen, dien je er eerst voor te zorgen dat het niet groter wordt; dat de oorzaak wordt weggenomen. Dat betekent: eerst een stop op verdere groei van het aantal beesten. Pas dan kun je werken aan transitie; aan duurzame, grondgebonden, lokale productie met gesloten kringlopen.

Beantwoording

- 1. Bent u het met ons eens dat minder beesten houden in de veehouderij noodzakelijk is om het groeiende probleem van mestoverschot op te lossen? Zo ja, bent u dan ook bereid de motie "Stop, geen vee erbij" op korte termijn uit te voeren?*

Naast 'minder dieren' zijn er ook andere mogelijkheden om het mestoverschot aan te pakken. Be- en verwerking van mest kan bijdragen aan de vermindering van het mestoverschot omdat zo de mineralen beter benut worden of geëxporteerd kunnen worden. Provinciale Staten hebben bij het vaststellen van de denkklijn "Ontwikkelruimte moet je verdienen, en is niet onbegrensd" (22 maart 2013) besloten om voorlopig niet direct op aantallen dieren te sturen, maar wel de ontwikkelingen te monitoren. Daarbij is het van belang dat de nationale regelgeving rond dierrechten blijft. De bijlage geeft een overzicht van de ontwikkeling van dieraantallen in de afgelopen jaren. Door de uitwerking van de denkklijn in de Verordening ruimte 2014 en de verder genomen maatregelen wordt gewerkt aan het herstel van het evenwicht tussen de veehouderij en haar omgeving.

- 2. Bent u met ons van mening dat faciliteren van mestverwerking de groei van de veestapel stimuleert? Welke consequenties verbindt u daaraan?*

Mestverwerking is een wettelijke verplichting. Het faciliteren van mestverwerking draagt bij aan de mogelijkheden tot export en verkleint de kans op illegale situaties. De door u aangegeven stimulering van een groei van de veestapel in een gebiedsdeel kan daarvan een gevolg zijn. Wij willen dan ook niet ongelimiteerd meewerken aan initiatieven voor mestverwerking. In de Verordening ruimte is al vastgelegd dat mestverwerking alleen is toegestaan als hiervoor de noodzaak aanwezig is vanwege de wettelijke verplichting tot mestverwerking.

Op allerlei andere manieren wordt er nu al, zowel landelijk als provinciaal, gestuurd op de ontwikkeling van de veehouderij en de effecten van de veehouderij op haar omgeving. Vanuit de provincie gaat het dan om de Verordening ruimte 2014. Deze kent al vele bepalingen om een zorgvuldige veehouderij te bereiken, bijvoorbeeld een maximaal bouwblok van 1,5 ha, de invoering van de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij (BZV) en cumulatieve normen voor geur en fijn stof.

Vanuit het Rijk betreft het onder andere de verlenging van het systeem van dierrechten met de bijbehorende compartimentering tot 2018 en het onlangs aangekondigde instellen van fosfaatproductierechten.

Overigens is de marktsituatie in onze ogen sterker bepalend voor het al dan niet groeien van de veestapel dan het faciliteren van de mestverwerking.

3. Kunt u bevestigen dat technieken zoals mestverwerking zonder financiële steun van de overheid economisch niet haalbaar zijn?

Afgezien van mestvergisting wordt mestverwerking niet gesubsidieerd en is zoals blijkt uit het aantal initiatieven wel economisch haalbaar. Energie uit (co-)vergisting van mest kan nog niet concurreren met energie opgewekt met fossiele brandstoffen. Daarom steunt het ministerie van Economische Zaken vergisting in het licht van de ontwikkeling naar een duurzame energievoorziening via de Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE-subsidie).

4. Bent u het met ons eens dat technieken zoals mestverwerking niet toekomstbestendig zijn en niet aangeduid mogen worden als 'duurzaam' of 'verantwoord'? Zo ja, wat betekent dit voor het provinciaal beleid?

Het is beter mest te bewerken voordat deze op het land wordt gebracht. Dan worden de mineralen en organische stof beter benut, wat minder gebruik van kunstmest en minder uitspoeling naar het grond- en oppervlaktewater tot gevolg heeft. Wij zien mestbewerking als een tussenstap op weg naar een duurzame verwaarding van mest.

De mate waarin mestbewerking duurzaam is, hangt verder af van de gebruikte technieken én de mate waarin de ondernemer deze technieken goed toepast. Er worden nu al initiatieven gerealiseerd voor duurzame mestverwaarding, bv bij het bedrijf TerraMass in Odiliapeel. Bovendien kan mestverwerking bijdragen aan het meer sluiten van kringlopen.

De provincie wil de komende maanden met alle relevante partijen komen tot een nieuw mestbeleid als onderdeel van een circulaire economie. De belangrijkste onderwerpen daarbij zijn het sluiten van kringlopen op Noordwest-Europese schaal en de sturing van de omvang van de veestapel in delen van Noord-Brabant.

5. Wij zijn van mening dat mestverwerking een verantwoordelijkheid is van de landbouwsector en dat de provincie daarom mestverwerking niet ruimtelijk en/of financieel moet faciliteren? (Graag uw standpunt, met redenen omkleed)

Mestverwerking is een door de Rijksoverheid aan de veehouderij opgelegde wettelijke maatregel. Het is de verantwoordelijkheid van de sector om daaraan te voldoen.

Wij vinden dat het een provinciale rol is om deze wettelijke verplichting mogelijk te maken en in goede banen te leiden door dit binnen sociale en ecologische randvoorwaarden te faciliteren. De provincie draagt hier niet financieel in de vorm van subsidie aan bij. Wel kunnen duurzame initiatieven in principe opteren voor revolverende fondsen.

*6. Hebt u plannen om grootschalige mestverwerkingsinstallaties toe te staan? Zo ja:
* Locaties, tijdspad, capaciteit, schaalgrootte en procedé. Graag volledig en concreet.
* Welke motieven liggen aan uw plannen ten grondslag?
* Stelt u extra milieu-/gezondheidseisen aan deze fabrieken? Zo ja, welke?*

* Ziet u deze fabrieken als tijdelijke oplossing? Zo ja, tot wanneer?

Ja, de provincie wil grootschalige initiatieven toestaan, zolang de capaciteit voor de verplichte verwerking van Brabantse mest nog niet is gerealiseerd. Dit jaar zijn veehouders in het concentratiegebied Zuid al verplicht om 50% van het mestoverschot te (laten) verwerken. Dit percentage kan in de nabije toekomst door de staatssecretaris van EZ nog verder worden verhoogd. Uit monitoring van de vergunde mestverwerkingscapaciteit in Noord-Brabant blijkt dat er op dit moment voldoende vergunde capaciteit is om aan de wettelijke plicht voor mestverwerking te voldoen. Dat betekent dat er in ruimtelijke zin geen nieuwe mestbewerking voor derden meer mogelijk is, omdat de Verordening ruimte 2014 (Vr2014) de voorwaarde stelt dat mestbewerking voor derden alleen mogelijk is als dat noodzakelijk is vanwege de landelijke plicht tot verwerking van het mestoverschot in Noord-Brabant.

Het bewerken van de mest in enkele grote installaties heeft het voordeel dat de ondernemer kan investeren in voldoende kennis en goed opgeleid personeel. De vergunningverlening, toezicht en handhaving van deze installaties is voor de overheid ook beter te sturen dan tov een groot aantal kleinere installaties. Bij kleinere installaties bestaat het risico op onprofessionele beheersing en voortdurende problemen met bijv. lozingen of stank.

Als er onvoldoende verwerkingscapaciteit is, kan ook veel overlast ontstaan (overvolle mestkelders/silo's, risico op teveel uitrijden) met als gevolg mogelijke stankoverlast en overbelasting van de bodem of dat mest verdwijnt in het illegale circuit. De provincie zoekt samen met gemeenten en initiatiefnemers naar geschikte locaties. Schaalgrootte is afhankelijk van initiatief, locatie en verwerkingsprocedé. We volgen hierbij de wettelijke procedures, waarbij we ook milieu- en gezondheidseisen opnemen in de vergunning. Fabrieken voor mestverwaarding (mest als grondstof) kunnen een goede permanente oplossing zijn (circulaire economie/sluiten regionale kringlopen).

7. Bent u het met ons eens dat de maatschappelijke kosten van de veehouderij en van mestverwerking meegenomen moeten worden in de economische beschouwingen over de veehouderij?

Ja, op dit moment gebeurt dit nog niet, maar dat geldt voor veel meer sectoren. Bovendien is een aantal effecten moeilijk te kwantificeren. Het doel is een in alle opzichten duurzame veehouderij met een breed draagvlak in de samenleving. Om een duurzame veehouderij te realiseren zijn o.a. systeeminnovaties in de veehouderij noodzakelijk. Door betere en milieuvriendelijkere stallen zullen ook de bijkomende maatschappelijke kosten substantieel worden beperkt.

8. Het ruimtelijk beleid en het vergunningeninstrument dat provincies en gemeenten ter beschikking staan, is niet toereikend om de omvang van de veestapel te beheersen of te doen krimpen. Integendeel: in Brabant is op basis van de huidige wet- en regelgeving en van verworven dier- en productierechten een verdubbeling van de veestapel mogelijk. Bent u bereid om bij de Rijksoverheid te pleiten voor een verlaging van de nationale en regionale veestapel (varkens, kippen, melkvee, vleeskalveren en andere diersoorten)?

Wij hebben al gepleit bij de Rijksoverheid voor het ontwikkelen van instrumenten om ongewenste concentratie van de veestapel tegen te gaan, zowel regionaal als nationaal en zullen dit blijven doen. De recente aankondiging van sturing op fosfaatproductie is daar mede een gevolg van. Overigens zouden wij graag van u een onderbouwing van de door u geschetste mogelijke verdubbeling van de veestapel ontvangen.

9. Bent u bereid om bij de Rijksoverheid te pleiten voor extra compartimentering om verdere regionale concentratie van beesten te verminderen en te voorkomen?

Wij hebben in verschillende overlegmomenten en in diverse brieven aan het Rijk aandacht gevraagd voor de compartimentering. Wij hebben steeds nadrukkelijk aangegeven dat de dierrechten en de bijbehorende compartimentering pas mogen worden afgeschaft als er een ander (vergelijkbaar) instrument is dat concentratie van dieren voorkomt. We zetten onze inzet hierop voort.

10. Bent u bereid om bij de Rijksoverheid te pleiten voor handhaving van de Meststoffenwet? ("Mest waarvoor geen afzet is mag niet geproduceerd worden")? Zo ja, op welke termijn?

Mest moet verantwoord worden afgezet hetzij naar bedrijven met plaatsingsruimte, hetzij naar verwerkende bedrijven of worden geëxporteerd. Ook het vervoer van de mest naar deze bedrijven vraagt speciale aandacht. Als provincie vragen we bij het Rijk tevens regelmatig aandacht voor de handhaving van de Meststoffenwet.

11. Bent u bereid om provinciaal maatregelen tot krimp van de veestapel te nemen in geval het Rijk dat onvoldoende, niet of te laat doet? Zo ja, welke actie overweegt u?

Het doel van de provincie is om de veehouderij in evenwicht met haar omgeving te brengen. De omvang van de veestapel is dan een afgeleide. Wij voeren regelmatig overleg met alle betrokken partijen, waarin ook de omvang van de veestapel onderwerp van gesprek is. Zo pleiten we bv. in het overleg met het ministerie van Economische Zaken om de compartimenten in de regelgeving rond varkens- en pluimveerechten te verfijnen. Zoals eerder aangegeven willen wij de komende maanden met alle relevante partijen komen tot een nieuw mestbeleid.

12. Bent u met ons van mening dat in het belang van volksgezondheid, leefbaarheid en milieu, grootschalige mestverwerking in het buitengebied van Brabant ten koste van alles voorkomen moet worden? Zo ja, hoe gaat u om met aanvragen voor grootschalige mestverwerking in het buitengebied? Hoe richt u controle en monitoring in? (Graag een uitgebreide inhoudelijke motivering)

Er zijn goede voorbeelden van mestbewerkingsinstallaties die geen overlast voor de omgeving veroorzaken. Dit kunnen op dit moment locaties in het buitengebied zijn en ook locaties met een grote capaciteit. Bij elk initiatief wordt goed afgewogen of de gewenste activiteit op de specifieke locatie kan. Dit is een kwestie van een goede ruimtelijke ordening. Er is extra aandacht voor controle en monitoring. Niet alle initiatieven zijn hetzelfde en daarom wordt per initiatief bekeken wat nodig is en kunnen voorschriften in de vergunning worden opgenomen. Verder zijn wij zoals eerder aangegeven een proces gestart om te komen tot een nieuw gedragen mestbeleid.

13. Vindt u subsidiëring van de veehouderij houdbaar en gepast? Zo ja, waarom? Zo nee, hoe vertaalt u dat in beleid?

De provincie subsidieert nooit de reguliere bedrijfsvoering van veehouderijen. Wel gebruikt de provincie subsidiëring als een instrument om een gewenste ontwikkeling (stappen richting verduurzaming) te stimuleren. Zo zijn er verschillende subsidieregelingen waarvan (ook) de veehouderij gebruik kan maken, bv POP-3 en Lib. Deze subsidieregelingen zijn er op gericht ontwikkelingen te stimuleren die bijdragen aan innovatie en verduurzaming in de landbouw. Via subsidievoorschriften wordt daar ook op gelet. Voor meer informatie verwijzen wij u voor POP-3 naar onze website (<http://www.brabant.nl/dossiers/dossiers-op-thema/internationaal/europese-programmas-en-projecten/pop-3.aspx>) en voor het LIB naar www.stuurgroeplib.net.

14. Van mestfabrieken gaat een aanzuigende werking uit omdat om economische redenen de aanvoer van mest gegarandeerd moet zijn. Dit leidt tot aanvoer van mest van buiten de regio en/of meer beesten. Deelt u deze mening? Welke conclusie verbindt u daar aan?

Bij vraag 2 gingen wij al in op de aanzuigende werking voor wat betreft de veestapel. Aanvoer van mest van buiten de regio houdt in dat de transportkosten gaan toenemen. Daarom proberen initiatieven de mest vanuit de directe omgeving te betrekken en is het aanzuigend effect beperkt. In de Verordening ruimte is bovendien bepaald dat mestbewerking slechts is toegestaan indien de noodzaak aanwezig is vanwege de wettelijke plicht tot mestverwerking van het mestoverschot in Noord-Brabant. Er is dus niet meer mestbewerking toegestaan dan benodigd voor de wettelijk verplichte 50% in 2015 en de aangekondigde verhoging van het percentage (door het rijk) voor de jaren daarna.

15. Heeft u beleidsmaatregelen voor ogen om het mestoverschot te verkleinen? Zo ja, graag een limitatieve opsomming. Bij verwijzing naar beleidsstukken, graag paragraaf en paginanummer noemen en per maatregel aangeven of deze SMART toegepast kan worden. Graag een uitgebreide uitleg.

Nee, wij hebben geen specifieke beleidsmaatregelen om het mestoverschot te verkleinen. Verkleining van het mestoverschot is ook geen doel op zich, het gaat er ons om de veehouderij/ landbouw als geheel duurzaam te laten opereren t.a.v. haar omgeving in brede zin. Dat betekent ook dat alle geproduceerde mest verantwoord moet worden aangewend in binnen- of buitenland. Mestbe- en verwerking leveren daar een bijdrage aan. Landelijk wordt het mestoverschot (fosfaat) verminderd via het veevoerspoor en via mestverwerking (incl. export).

16. Mestverwerking is duur. De kosten daarvan drukken steeds zwaarder op de rentabiliteit van grote delen van de veehouderij. Welke stappen neemt u om fraude te voorkomen?

De naleving van de Meststoffenwet gebeurt door de NVWA. In het kader van het toezicht op milieuregelgeving is er wel sprake van een signaalfunctie. Wij vragen regelmatig bij het Rijk aandacht voor het tegengaan van fraude met mest, ook al omdat dit concurrentievervalsend werkt ten aanzien van goedwillende ondernemers.

17. Met de sector is overeen gekomen dat uiterlijk in 2020 de mineralenkringlopen gesloten zijn. Dat wil zeggen: binnen nu en 4,5 jaar. Kunt u bevestigen dat deze afspraak nog steeds geldt? Zo ja, welke waarborgen bouwt u in om te bereiken dat het doel op de afgesproken tijd gehaald wordt?

De afspraak om mineralenkringlopen in 2020 te sluiten, komt voort uit het Verbond van Den Bosch. De verbondspartners, waaronder de provincie Noord-Brabant, hebben daarin samen afgesproken dat op 1 januari 2020 minimaal 50% van al het eiwitrijke diervoer uit Europa komt, onder de voorwaarde dat daarmee de eindbalans duurzamer is dan vandaag de dag. De mengvoederindustrie heeft hier een leidende rol op zich genomen. De provincie Noord-Brabant vindt het als verbondspartner belangrijk om dat proces direct mee te faciliteren. Samen met alle grote mengvoederaars, Rijksoverheid en relevante maatschappelijke organisaties wordt momenteel invulling gegeven aan deze opgave.

18. Professor Dr. Lucas Reijnders noemt mestvergisting 'ecologische waanzin'. Bent u dat met hem eens? Zo ja, wat is daarvan de consequentie voor uw beleid?

Reijnders geeft aan dat mestvergisting geen oplossing biedt voor het mestoverschot. Dat is juist, omdat door vergisting de hoeveelheid fosfaat niet vermindert en bij gebruik van co-producten nog zelfs kan toenemen. Wel zorgt verwerking ervoor dat de volumes bij export kleiner zijn. Het type co-product dat wordt gebruikt is ook relevant voor de mate van duurzaamheid van mestvergisting. Bij een combi van vergisting en mestverwerking kan de geproduceerde energie uit de vergisting nuttig worden gebruikt bij de verwerking, waardoor geen fossiele energie nodig is. In zoverre kun je spreken van een redelijk gesloten energiesysteem.

19. Bent u bereid om bij de Rijksoverheid te pleiten voor het verbinden van consequenties aan het niet tijdig en/of niet deugdelijk verwerken van mest door veehouderijen?

In de Meststoffenwet is geregeld dat in geval van overtreding een bestuurlijke boete opgelegd kan worden, zie artikel 51 jo artikel 59. Deze boete is zodanig dat er een afschrikkende werking van uit gaat.

20. Welke eisen stelt u aan kleinschalige mestverwerking en/of mobiele mestverwerkingsunits?

Voor kleinschalige mestverwerkingsinitiatieven is vaak de gemeente het bevoegd gezag in kader van de milieuwetgeving, of ze vallen direct onder het Activiteitenbesluit. Provincie is bevoegd gezag voor omgevingsvergunning, onderdeel milieu, voor het verwerken van buiten de inrichting afkomstige dierlijke meststoffen met een capaciteit van meer dan 25.000 m³ per jaar (categorie 7.4, bijlage I, onderdeel C van het Besluit omgevingsrecht (Bor)). Onder deze grens is de gemeente het bevoegd gezag en kan de provincie geen eisen stellen. Ingeval de provincie bevoegd gezag is gaan wij na of de aanvraag past binnen de randvoorwaarden voor milieu, gezondheid, ruimte etc., zie de antwoorden op de vragen hierna.

21. Aan welke criteria en normen moet mestverwerking minimaal voldoen om als deugdelijk aangemerkt te worden?

Mestverwerking wordt net als andere activiteiten getoetst aan de geldende wet- en regelgeving. Dat kan landelijke regelgeving (al dan niet gebaseerd op Europese), provinciaal of gemeentelijke, afhankelijk van het betreffende thema. Gedacht kan worden aan bijvoorbeeld de Wet algemene

bepalingen omgevingsrecht (Wabo), Verordening ruimte 2014 (Vr2014), bestemmingsplannen, Nitraatrichtlijn en Natuurbeschermingswet.
Ieder initiatief wordt daarbij apart beoordeeld of het leidt tot een (lokaal) aanvaardbare situatie.

22. Welke procedures hanteert U om de deugdelijkheid van de processen en producten bij mestverwerking te garanderen?

Initiatieven voor mestverwerking worden getoetst aan geldende wet- en regelgeving tijdens de te doorlopen vergunningprocedures. Hierbij vindt beoordeling plaats op de effecten van de activiteit op de omgeving waaronder geluid, lucht, water en bodem. Een initiatief moet ook voldoen aan de Best Beschikbare Technieken (BBT). Bij het verlenen van een vergunning wordt via de voorschriften aanvullend geborgd dat de effecten op het milieu binnen de grenzen van geldende wet- en regelgeving vallen. Ook het vakmanschap van de ondernemer speelt hierbij een rol. In de vergunning kunnen voorschriften opgenomen worden ten aanzien van de vakbekwaamheid van personen.

23. Welke procedures hanteert u om de deugdelijkheid van installaties en processen bij reeds in werking zijnde vormen van mestverwerking te waarborgen om zo nodig handhavend te kunnen optreden?

Aan de verwerking van mest zijn bij en krachtens de Wabo voorschriften gesteld. Voor de provinciale inrichtingen zijn wij het bevoegde gezag voor het toezicht op en de handhaving van de Wabo. De uitvoering van het toezicht hebben wij ondergebracht bij de drie Brabantse omgevingsdiensten. Via regulier toezicht wordt gecontroleerd of de feitelijke situatie voldoet aan de gestelde eisen uit de vergunning.

Bij overtredingen treedt de omgevingsdienst handhavend op ten einde deze ongedaan te maken en/of te bestraffen. Hierbij volgen zij de Brabantse handhavingsstrategie "Zó handhaven we in Brabant" en sluiten wij aan bij de landelijke handhavingsstrategie. Daarnaast worden vergunningen periodiek getoetst op actualiteit van Wet- en regelgeving. Indien nodig vindt ambtshalve aanpassing van de vergunning plaats.

24. Deelt u onze mening dat mestverwerking geen oplossing is voor het mestprobleem en voor de volksgezondheidsproblemen die daaruit voortvloeien? (Graag een uitgebreide motivering)

Vanuit het oogpunt van het mineralen overschot kan het bewerken van mest een oplossing zijn voor het mestprobleem. Mestverwerking vermindert niet de hoeveelheid mineralen, maar maakt export (en verwaarding) hiervan wel makkelijker. Het verwerken van mest moet daarnaast technisch zo worden ingericht dat risico's voor de volksgezondheid acceptabel zijn. De eisen die gesteld worden zijn afhankelijk van het initiatief dat ter beoordeling voorligt. Aan een simpele mestscheiding op het eigen bedrijf worden, vanwege de beperktere risico's, minder vergaande eisen gesteld dan aan een mestbewerkingsinstallatie waar mest van meerdere bedrijven wordt verwerkt.

25. Verwerking en verspreiding van mest, mestproducten en/of het lozen van het afvalwater kan een reële bedreiging zijn voor de volksgezondheid (multiresistente bacteriën en residuen van desinfectiemiddelen). Garandeert u dat verwerking en verspreiding van mest geen verhoging van de risico's voor de volksgezondheid betekent? Gaat u de Rijksoverheid vragen maatregelen te nemen?

Hoewel wij geen specifieke bevoegdheden hebben op het gebied van volksgezondheid, is dit wel een aspect wat wij nadrukkelijk meenemen in de beleidsontwikkeling. Dit geldt uiteraard ook ten aanzien van het nog op te stellen mestbeleid. De provincie zal verder –in die gevallen dat ze bevoegd gezag is– aan mestverwerkingsinitiatieven, met bijbehorende verspreiding van mestproducten en lozingen, dusdanige eisen opnemen dat er volgens de provincie sprake is van een acceptabel risico.

De provincie kan de door u gevraagde garantie dus niet leveren. Dat is overigens niet uniek voor deze activiteiten maar geldt ook voor de meeste industriële (productie) activiteiten van enige omvang. Een risicoloze samenleving bestaat immers niet. Er zijn veel activiteiten die een risico voor de gezondheid met zich mee brengen. De vraag is steeds of een risico acceptabel is. Zonder het accepteren van een zekere mate van risico kan onze maatschappij niet functioneren.

Handelingen met mest zijn potentieel een risico voor de gezondheid net zoals auto rijden, het maken van verre reizen, het houden van huisdieren, opname in een ziekenhuis, etc.

In dergelijke situaties neemt men maatregelen om risico's te beperken.

Ook veehouderijen proberen dierziekten te voorkomen door dieren goed te verzorgen en zo nodig voor een ziekte te behandelen met antibiotica. Uit monitoringsrapportages (Nethmap Maran rapporten: www.swab.nl) blijkt dat het gebruik van antibiotica, die resistentie kunnen veroorzaken in de veehouderij, al stevig is teruggedrongen. Het Rijk zet nu in op een verdere terugdringing van antibiotica op basis van het risico op de ontwikkeling van resistentie.

Ook is er, mede naar aanleiding van de Q-koorts, een landelijk zoönosestructuur tot stand gekomen waar infectieziekte signalen uit veterinaire en humane bronnen worden gemonitord. De resultaten worden door humane en veterinaire deskundigen besproken en leiden –als dat nodig is– tot een gezamenlijk advies (Deskundigenberaad-zoönosen) aan de ministeries van EZ en VWS. Bij zoönosen neemt het ministerie van EZ het initiatief. Regionale partijen zoals gemeenten en de GGD beschikken in deze zoönosestructuur over een “noodknop” waarmee zij direct op het hoogste ministeriele niveau gehoord worden.

Het IRAS/NIVEL (2011) onderzoek laat zien dat er op gebiedsniveau eigenlijk geen verschil is in gezondheidsstatus tussen gebieden met veel en met weinig veehouderijen.

Onderzoek aan een mestverwerkingsinstallatie met scheider, droger, waterzuivering laat zien dat het aantal bacteriën afneemt in vergelijking tot onbehandelde mest. Wij vinden het belangrijk dat er een goed beeld is van eventuele wijziging in bacteriepopulaties in de verschillende fases van complexe grootschalige mestverwerkingsinitiatieven. Daarom zullen wij daar waar wij voor dergelijke bedrijven het bevoegd gezag zijn tijdelijke voorschriften aan de vergunning verbinden die toezien op de monitoring van de bacteriepopulatie. Resultaten van deze monitoring kunnen aanleiding zijn voor aanvullende maatregelen.

Tot slot willen wij u wijzen op initiatief van de waterschappen om gezamenlijk met het ministerie van I&M lozingeisen voor water uit mestverwerking op te stellen. Wij steunen dit initiatief van harte.

26. Welke maatregelen gaat u nemen om de gezondheidsrisico's (fijn stof, hoge concentraties aan verzurende stoffen, MRSA, ESBL) actief te bestrijden? Graag uitgebreide uitleg.

In het kader van de vergunningverlening is er aandacht voor milieu- en gezondheidseisen, wat kan leiden tot het opnemen van voorschriften in de vergunning. Daarbij kan gedacht worden aan geavanceerde reinigingstechnieken, kwaliteitseisen aan opleidingsniveau van de operator(s). Ook de monitoring van bacteriepopulaties (antwoord 25) draagt bij aan de veiligheid van de installatie, zie ook het antwoord op vraag 6.

27. Welke streefwaardes hanteert u met betrekking tot de kwaliteit van lucht en bodem?

Bij een aanvraag voor een omgevingsvergunning, milieu, wordt getoetst aan de kwaliteitseisen, opgenomen in hoofdstuk 5 van de wet milieubeheer. Bedrijven moeten voldoen aan de grenswaarden, die daarin zijn opgenomen voor o.a. PM_{2,5} en PM₁₀ (zie Wet milieubeheer, bijlage 2). In het kader van de Wet geurhinder en veehouderij (Wgv) kunnen gemeenten in een geurverordening vastleggen welke mate van geurhinder van veehouderijen acceptabel is voor een gebied. Dit betreft individuele bedrijfsnormen. Daarnaast heeft de provincie Noord-Brabant in de Vr2014 normen opgenomen voor veehouderijen ten aanzien van de cumulatieve geurhinder veroorzaakt door meerdere veehouderijen.

Als de provincie in het kader van de Wabo het bevoegde gezag is van een vergunning plichtig mestverwerkingsinitiatief, wordt het acceptabele geurhinderniveau bepaald op basis van provinciaal beleid onder de Nederlandse emissie richtlijn (NeR). Deze norm is situatie afhankelijk van aanvraag en omgeving.

Voor de bodemkwaliteit geldt:

- In geval van bodemverontreiniging zijn in het verlengde van de Wet Bodembescherming (Wbb) in de Circulaire bodemsanering van 1 juli 2013 de streefwaarden voor grondwater en interventiewaarden voor bodemsanering opgenomen;
- Voorts zijn er afgeleide streefwaarden voor de bodemkwaliteit omschreven in de Kaderrichtlijn Water, de Grondwaterrichtlijn en de Nitraatrichtlijn en zijn er normen voor beperking van Ammoniakuitstoot en Geuremissies. Het gaat hier om landelijke regels die provincie Brabant in haar beleid volgt.

28. Hoe gaat u deze streefwaardes handhaven en/of dwingend opleggen?

In vraag 27 zijn de grenswaarden voor de verschillende stoffen aangegeven. Bij de vergunningverlening wordt een aanvraag getoetst of de inrichting onder deze waarden blijft.

Daarnaast wordt in regelgeving regelmatig het begrip 'streefwaarden' gehanteerd. Streefwaarden geven een niveau aan dat is vastgesteld met het doel om schadelijke gevolgen voor de menselijke gezondheid en/of het milieu als geheel te vermijden, te voorkomen of te verminderen. Soms wordt daarbij een bepaalde termijn aangegeven waarbinnen dit niveau moet worden bereikt.

Streefwaarden gaan verder dan de bindende grenswaarden. Er geldt een inspanningsverplichting om de streefwaarde te bereiken. Er kan eventueel in een vergunning een voorschrift worden opgenomen dat de inrichting een plan van aanpak moet opstellen waarin staat aangegeven wat wordt gedaan om deze streefwaarden te bereiken. Dergelijke vergunningvoorschriften zullen door ons worden gehandhaafd.

29. Het jaar 2015 is het jaar van de bodem. Op welke manier gaat u werk maken van het positief beïnvloeden van het bodemleven?

Er hebben inmiddels diverse bijeenkomsten 'Samen naar een vitale bodem' plaatsgevonden waarbij deelnemers ervaringen van lokale initiatieven, projectideeën, nieuwe projecten en onderzoeken hebben uitgewisseld. Verder zijn we in kader van het programma 'Vitale bodem' bezig met het

opstellen van een uitvoeringsprogramma. We brengen via onderzoek de ecologische en economische effecten van duurzaam bodemgebruik op korte en lange termijn in beeld. In projecten besteden we in het kader van bewustzijnsvergroting aandacht aan de bodem als basis voor duurzame productie van voedingsgewassen.

De provincie constateert dat problematiek rondom de vitaliteit van de bodem voor toekomstige landbouwbewerking stijgt. Verdroging en intensieve bemesting noodzaken een andere aanpak om ook in de toekomst goed te kunnen blijven boeren. Ingezet wordt op het verminderen van emissies naar de bodem. E.e.a. is opgenomen in het Provinciaal Milieu- en Water Plan, dat op korte termijn zal worden vastgesteld.

30. Een klein deel van de bevolking beïnvloedt de groene leefomgeving van heel veel Brabanders in negatieve zin. Gaat u maatregelen nemen? Zo ja, welke?

In het buitengebied komen vele functies samen. Voor al deze functies is plaats nodig, waarbij het belangrijk is dat over en weer rekening met elkaar wordt gehouden. In de Verordening ruimte hebben we maatregelen opgenomen om functies met elkaar in balans te laten zijn, zie ook vraag 31.

31. Door hun bedrijfsvoering bedreigt een klein deel van de inwoners de gezondheid van alle Brabanders. Welke maatregelen gaat u nemen?

Wij hebben een transitie in gang gezet van de veehouderij in Brabant. In de Vr2014 zijn cumulatieve normen opgenomen voor geur en fijn stof. Deze normen zorgen voor een verlaging van de blootstelling aan stoffen uit veehouderijen. Daarnaast moeten veehouderijen bij uitbreiding voldoen aan de BZV. De BZV stimuleert dat veehouders aanvullende maatregelen nemen die ervoor zorgen dat de belasting op de omgeving verder afneemt. En de BZV stimuleert dat de veehouders maatregelen (fysieke stalmaatregelen en management maatregelen geborgd in kwaliteitssystemen) nemen die bijdragen aan het verlagen van het risico op de uitbraak van een dierziekte (incl. zoönose). In ons bestuursakkoord 2015-2019 hebben wij de ambitie uitgesproken voor een agrofoodsector, die maatschappelijk geaccepteerd en gewaardeerd wordt, diervriendelijk produceert, past in zijn natuurlijke omgeving en geen onaanvaardbare gezondheidsrisico's met zich meebrengt. In de komende periode zullen wij hieraan uitvoering geven. Zie ook het antwoord op vraag 2. Op het niveau van individuele veehouderijen zijn gemeenten toezichthouder.

Voor wat betreft mestverwerking zijn de antwoorden op vraag 24 en 25 van toepassing.

32. Vervoer van veevoer, dieren, mest en afval van en naar de steeds groter wordende veehouderijen betekent voor mensen in de omgeving grote overlast, gevaarlijke verkeerssituaties en schade aan openbare wegen. Welke maatregelen gaat u nemen?

Zowel in het ruimtelijk- als in het milieuspoor zijn er mogelijkheden om maatregelen te treffen om een goede verkeerssituatie te borgen. De provincie is daarbij niet altijd het bevoegd gezag. De verkeerssituatie is dan vooral een gemeentelijk aspect.

- Milieu: op grond van artikel 5.7 Bor, lid 1 kunnen voorschriften aan vergunning worden verbonden met betrekking tot d) het beperken van de nadelige gevolgen voor het milieu van het verkeer van personen of goederen van en naar de inrichting.
- Ruimtelijk: bij het bestemmingsplan moet rekening gehouden worden met verkeersaantrekkende werking van een nieuwe functie. Indien door de komst van een bedrijf het noodzakelijk is dat een weg aangepast/ verbeterd moet worden, worden er vooraf afspraken gemaakt met de

wegbeheerder (veelal gemeente). Deze afspraken kunnen vastgelegd worden in een anterieure overeenkomst.

33. Een klein deel van de bevolking krijgt veel subsidie voor het inrichten van zogenaamde "innoverende" bedrijven. Maar eventuele winsten komen niet bij de bevolking terecht. Vindt u dat acceptabel?

Bij de innoverende bedrijven wordt veel ervaring opgedaan met de toepassing van nieuwe technieken. Dit kan ertoe leiden dat deze technieken vervolgens breed uitgerold kunnen worden naar alle bedrijven. Dit heeft een positief effect op de gehele economie. Burgers profiteren daar ook in mee evenals van de milieuwinst als gevolg van deze innovaties.

Overigens bedraagt de subsidie, die de provincie verstrekt in kader van de Subsidieregeling landbouw innovatie Noord-Brabant, per project maximaal € 35.000 per jaar voor ten hoogste 3 jaar. Voor het Innovatiefonds Brabant geldt dat de middelen in het fonds revolverend worden ingezet. Dat wil zeggen dat het kapitaal moet worden terug verdiend zodat het opnieuw ingezet kan worden in andere innovatieve bedrijven.

Zie ook het antwoord op vraag 13.

34. Voor de toekomstige mestfabriek in Sterksel heeft de provincie 100 miljoen euro (!) subsidie gereserveerd. Geld van Brabanders die overlast door mestfabrieken en intensieve veehouderij moeten accepteren. Wij vinden dat te gek voor woorden. Bent u bereid die reservering in te trekken?

De provincie heeft geen subsidie gereserveerd voor het initiatief in Sterksel. Waarschijnlijk doelt u op de SDE (Stimulering Duurzame Energieproductie), een subsidie van het Rijk toegekend aan het bedrijf Reiling in Sterksel. Dit is een Rijkssubsidie, de provincie kan die reservering dan ook niet intrekken. Zie hiervoor <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/stimulering-duurzame-energieproductie-sde>.

35. Hoe waarborgt u de tijdelijkheid bij het bewerken en verwerken van het mestoverschot?

Zoals wij in onze 'kijk' op mestbewerking en in de antwoorden op de vragen 4 en 5 hebben aangegeven, kunnen wij ons heel goed voorstellen dat er ook op lange termijn mestbe- en verwerking blijft plaatsvinden. Dit als onderdeel van een zorgvuldige veehouderij die werkt met gesloten kringlopen (circulaire economie). Daarmee is de activiteit als zodanig geen tijdelijke. Dat kan wel gelden voor individuele installaties of bepaalde technieken.

36. Als de varkensindustrie instort door aanhoudend slechte prijzen en Europese randvoorwaarden, wat gebeurt er dan met de mestverwerkingsfabrieken? Worden die afgebroken? Is dat geregeld onder een boetebeding met bankgarantie? (Anders draait de belastingbetaler op voor dit bedrijfsrisico.)

Prijzen fluctueren altijd al sterk. Dit leidt dan ook niet direct tot minder dieren en daarmee minder mest. Stel dat er toch minder mest wordt aangevoerd en een mestverwerkingsfabriek daardoor niet meer rendabel zal draaien, zal zeer waarschijnlijk de fabriek stilgelegd worden. Het is aan de eigenaar van de fabriek wat hij er vervolgens mee doet. Dit is niet anders voor mestverwerkingsfabrieken dan voor andere industrieën, denk bv aan leegstaande complexen. In geval van faillissement wordt een bewindvoerder benoemd, die beziet wat mogelijkheden zijn van de fabriek.

Overigens wordt niet alle mest verwerkt en wordt niet alleen varkensmest verwerkt, maar ook de mest van melkvee, pluimvee etc..

Bijlage Overzichten ontwikkeling dieren aantallen Brabantbreed / drie gebieden.

Uitgangspunten voor de grafieken:

De ontwikkeling over de laatste 10 jaar is weergegeven;
De trend is aangegeven waarbij het jaar 2010 op 100% is gezet.

Het CBS: aantal gehouden dieren op basis van door ondernemer ingediende meitellingen;
Het BVB: aantal vergunde dieren;
Bezettingsgraad: CBS-aantal als percentage van BVB. De bezettingsgraad geeft de potentiële ontwikkeling in dieren aantallen weer als de vergunningen volledig zouden kunnen worden gebruikt. Allerlei regels zoals o.a. geur, de Verordening ruimte, de Pas en de beleidsregels beperken deze mogelijkheden.

Zowel het BVB als het CBS zijn beide geen absolute weergave van de feitelijke situatie (aanwezige dieren dan wel vergunde dieren), daarom werken we met trends, het gaat om de richting van de ontwikkeling.

De volgende indeling voor diercategorieën is gebruikt:

- Melkvee, alleen melkkoeien
- Geiten, alle volwassen geiten
- Varkens, alle varkens inclusief biggen en opfok
- Kippen, alle leg- en vleeskippen
- Nertsen, fokmoeren

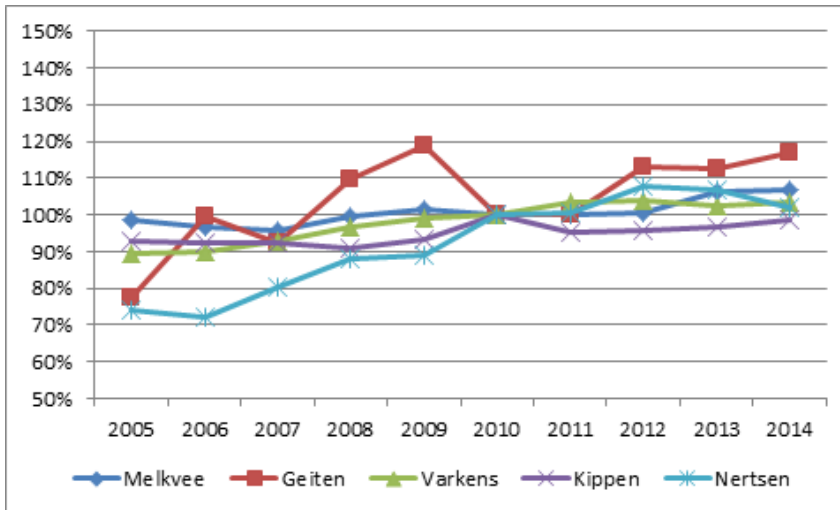
Naast de ontwikkeling in heel Brabant is van de volgende gebieden de ontwikkeling aangegeven:

- De gemeentes Deurne, Asten en Someren;
- De gemeentes Grave, Mill en St.Hubert, Cuijk, Sint Anthonis en Boxmeer;
- De gemeentes Reusel-De Mierden, Hilvarenbeek, Oirschot, Bladel en Eersel.

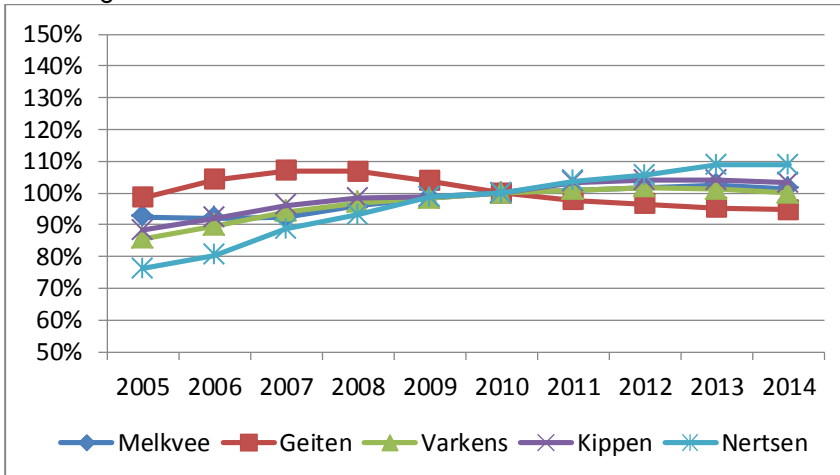
N.B. in de regio Grave, Mill en St.Hubert, Cuijk, Sint Anthonis en Boxmeer vertoont de omvang van de geitenveestapel grote schommelingen. Oorzaak hiervan is dat het 100% punt (2010) het hoogtepunt van de Q-koorts was met het daadwerkelijk aanwezige laagste aantal geiten. Daarom staat in deze regio de grafiek met aantallen en bezettingsgraad voor geiten apart weergegeven.

Brabant

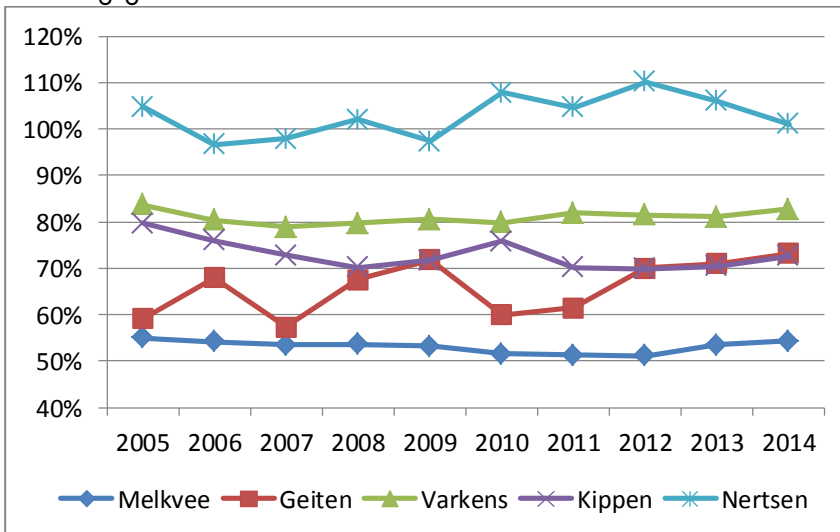
CBS Dier aantallen

BVB vergunde dieren

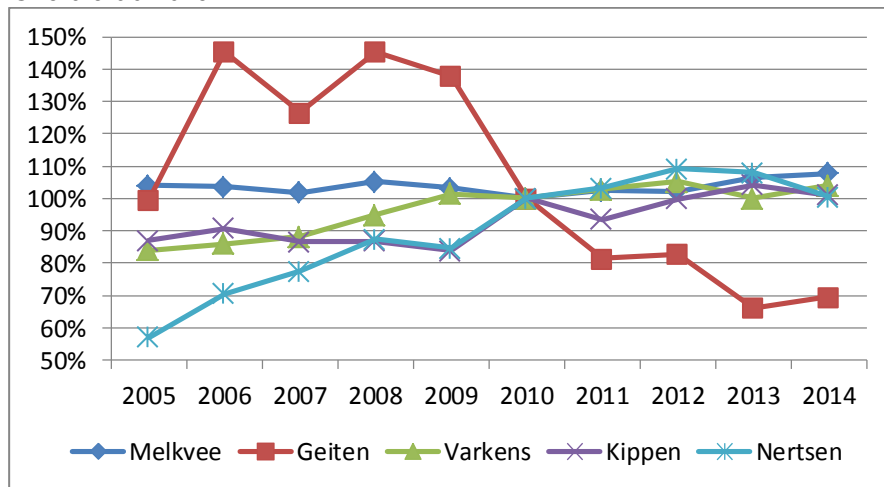

Bezettingsgraad

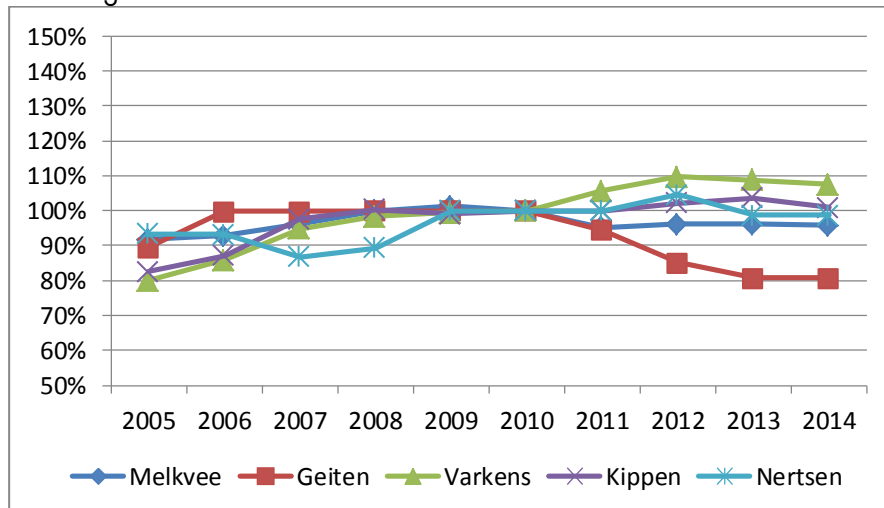

Deurne / Asten / Someren

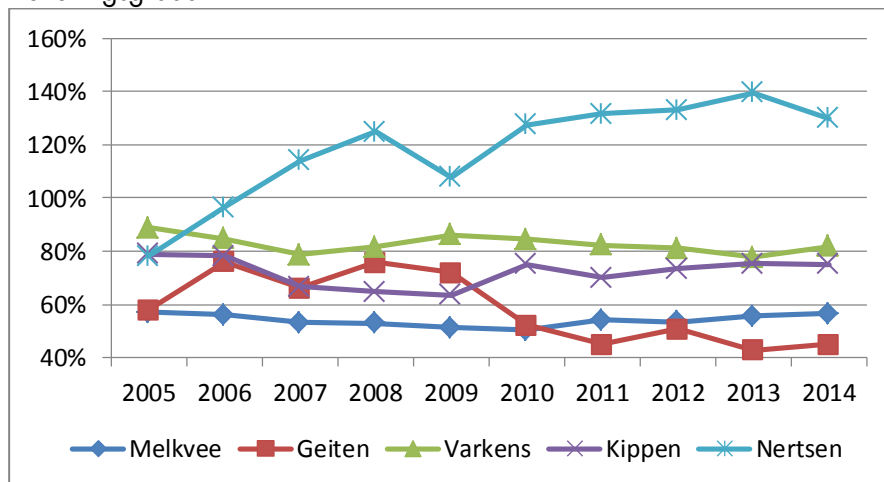
CBS dieraantallen

BVB vergunde dieraantallen

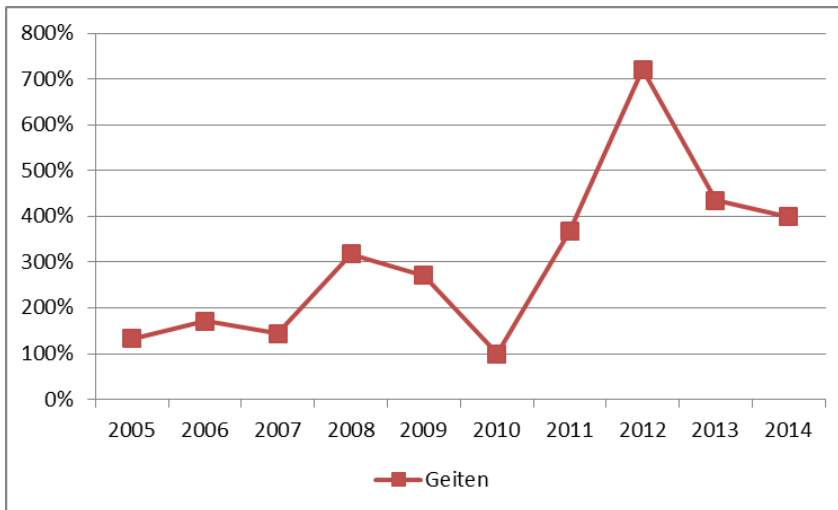
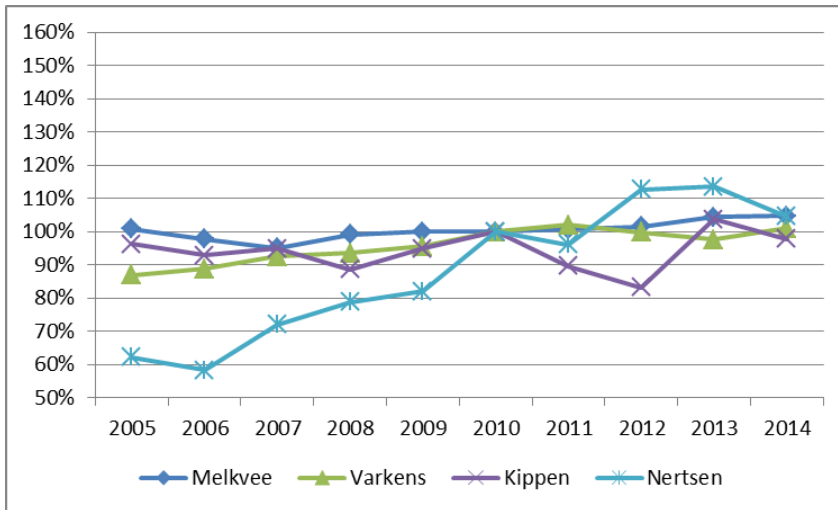

Bezettingsgraad

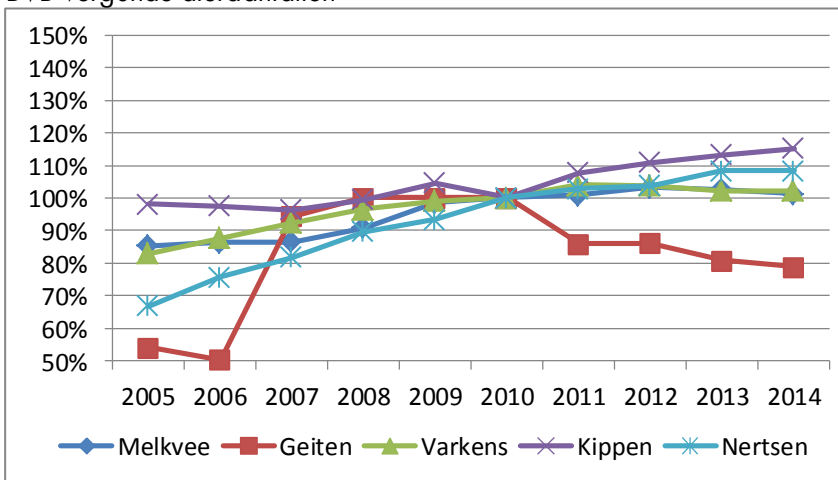

Grave/ Mill en St.Hubert / Cuijk / Sint Anthonis / Boxmeer

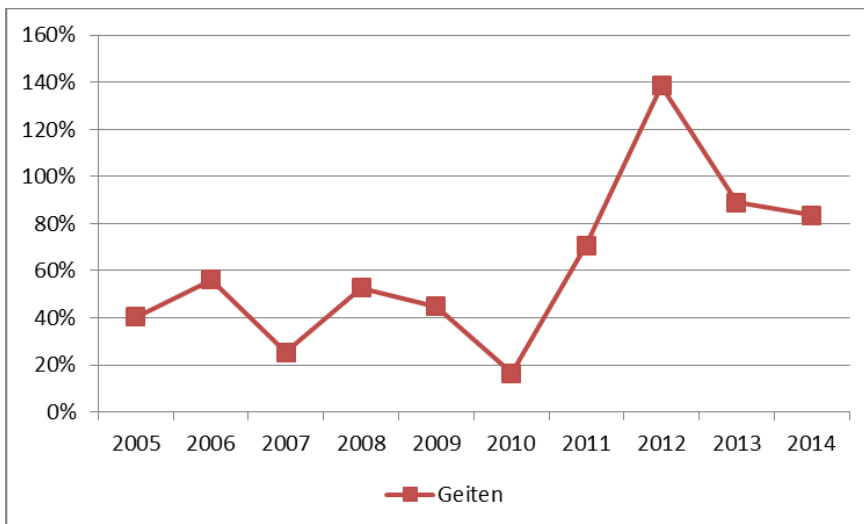
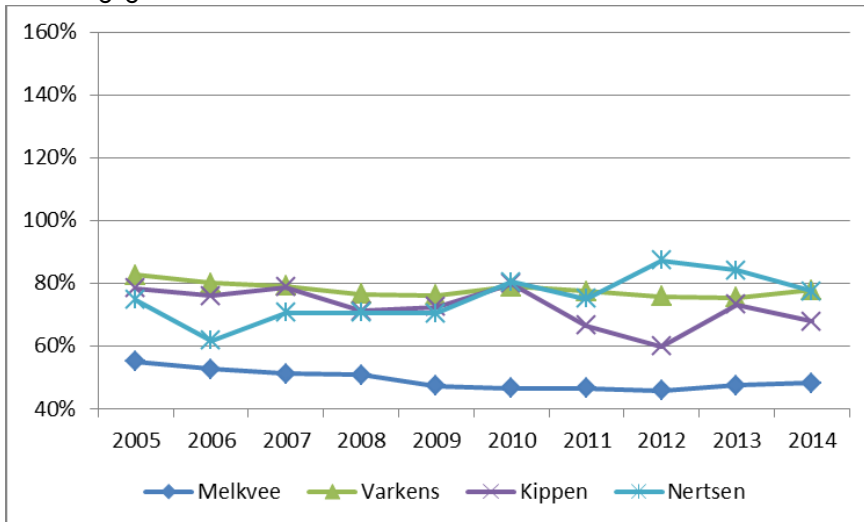
CBS dieraantallen

BVB vergunde dieraantallen

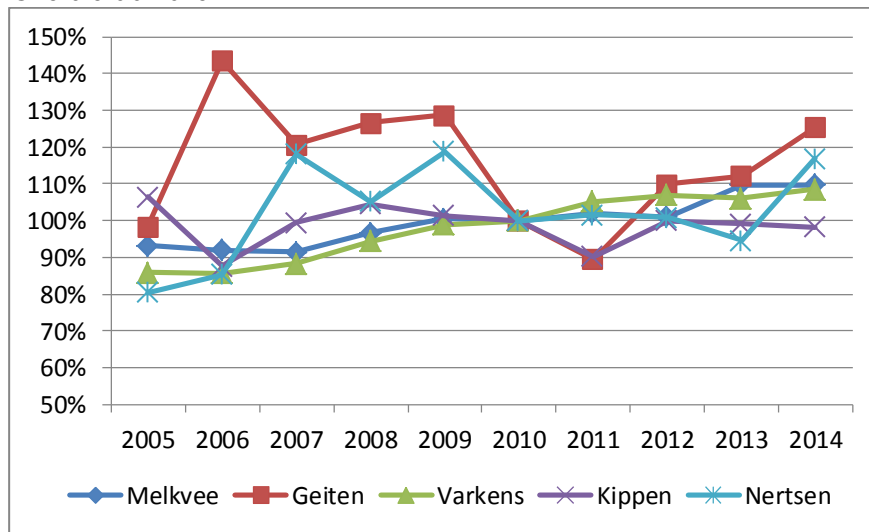

Bezetingsgraad

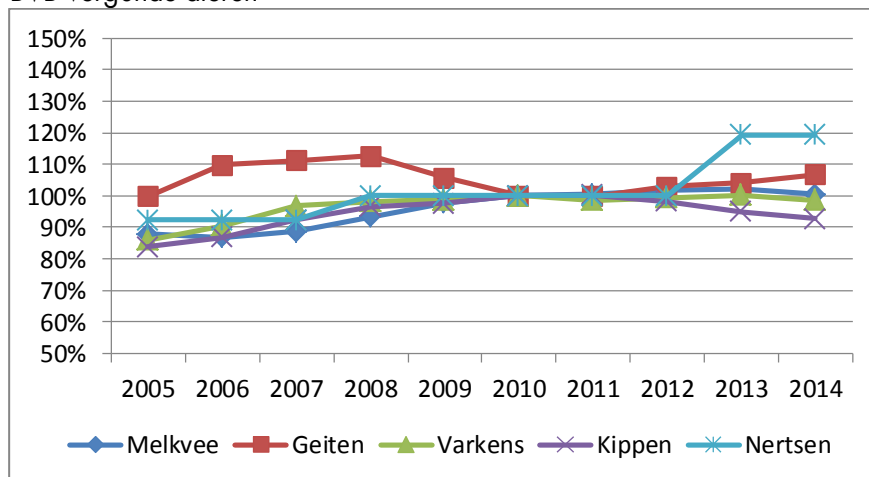

Reusel-De Mierden / Hilvarenbeek / Oirschot / Bladel / Eersel

CBS dieraantallen

BVB vergunde dieren

Bezettingsgraad

